

Miljöutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av klimatlagen

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av klimatlagen (RP 151/2024 rd): Ärendet har remitterats till miljöutskottet för betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Karoliina Anttonen, miljöministeriet
- planerare Emilia Vartiainen, miljöministeriet
- gruppchef Laura Saikku, Finlands miljöcentral
- specialsakkunnig Pauliina Jalonen, Finlands Kommunförbund
- medlem Jaana Halonen, Finlands klimatpanel
- miljöchef Antti Heikkinen, Finlands naturskyddsförbund rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Esbo stad
- Hollola kommun
- Södra Karelens förbund
- Satakuntaförbundet.

Inget yttrande av

- Laukas kommun.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår ändringar i klimatlagen. Det föreslås att kommunens skyldighet att utarbeta en kommunal klimatplan slopas. Samtidigt föreslås det att tillämpningsområdet för lagen ändras så att klimatlagen inte tillämpas på kommunala myndigheter.

Finlands miljöcentral ska fortsätta förvalta kommunernas utsläppsdatatjänst. På så sätt stöds kommunernas fortsatta frivilliga klimatarbete.

Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2025.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

I propositionen föreslås det att den skyldighet för kommunerna att enligt den bestämmelsen i klimatlagen som trädde i kraft 2023 utarbeta en klimatplan och uppdatera den minst en gång per fullmäktigeperiod slopas. Det årliga anslaget på 2,8 miljoner euro för kommunernas klimatplaner har redan strukits ur budgeten och planen för de offentliga finanserna. Utskottet konstaterar att slopandet av skyldigheten baserar sig på regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpo. Syftet med förslaget är både att balansera statsfinanserna och att minska kommunernas administrativa börda genom att avveckla onödig reglering. Sammantaget anser utskottet att propositionen behövs och fyller sitt syfte. Utskottet tillstyrker lagförslaget utan ändringar, men med följande kommentarer.

Konsekvenserna av att skyldigheten att utarbeta en klimatplan slopas

Utskottet påpekar att slopandet av skyldigheten i huvudsak påverkar små kommuner, eftersom nästan alla städer med över 100 000 invånare och merparten av städerna med över 50 000 invånare redan har en klimatplan. Enligt Kommunförbundets enkät (Nuläget i kommunernas och samkommunernas klimatarbete 2023—2024) bor redan cirka 5 miljoner finländare i kommuner som har fastställt ett klimatmål. Det innebär att mer än 90 procent av finländarna bor i kommuner som har ett fastställt klimatmål. År 2021 uppskattades motsvarande andel ligga på 80 procent.

Utskottet betonar att kommunerna och regionerna är viktiga aktörer med tanke på Finlands mål att bli koldioxidneutralt, eftersom deras aktiva klimatarbete direkt främjar utsläppsminskningar inom olika sektorer. Kommunerna ansvarar i sina områden för bland annat planläggning, markanvändning, trafikplanering, ägarstyrning av energibolag, offentliga upphandlingar och valen av sätt att värma upp många byggnader. Sammantaget sett kan man uppskatta att stora och medelstora kommuner är de viktigaste aktörerna när det gäller att minska klimatutsläppen för kommunernas del. De minsta kommunerna beräknas inte ha någon väsentlig betydelse för att de nationella målen för minskade utsläpp ska nås. Även om skyldigheten att utarbeta en klimatplan slopas, är det viktigt att kommunerna frivilligt fortsätter klimatarbetet på det sätt som de önskar och på så sätt bidrar till att målen i klimatlagen nås. Slopandet av skyldigheten minskar den administrativa bördan särskilt för de mindre kommunerna. Utifrån utskottets sakkunnigutfrågning står det också klart att progressiva kommuner oberoende av om det anges i lag eller inte kommer att fortsätta klimatarbetet, delvis också för att utnyttja de möjligheter som omställningen till ren energi ger för att öka kommunens livskraft.

Den potential för att minska utsläppen som är förknippad med påskyndandet av kommunernas klimatarbete har bedömts i den klimatpolitiska planen på medellång sikt (Kaisu) för 2022 (SRR 4/2022 rd). I planen beräknades då att effekterna på ansvarsfördelningssektorn av påskyndandet av klimatarbetet inom såväl kommunerna som regionerna är 0,2 Mt CO₂-ekvivalenter år 2030 och 0,1 Mt CO₂-ekvivalenter år 2035. Den uppskattade utsläppsminskningspotentialen bestod inte enbart av de kommunala klimatplanerna, och därför är det inte möjligt att föreslå exakta kompensande åtgärder. Utskottet inskräpper att nästa klimatpolitiska plan på medellång sikt, som redan bereds, i vilket fall som helst ska utgå från att målen i klimatlagen uppnås. Planen ska fokusera på helhetsbilden.

Betänkande MiUB 8/2024 rd

Stöd och finansiering för kommunernas klimatarbete

Som ett viktigt stöd för utarbetandet av klimatplanerna har kommunerna de senaste åren kunnat använda sig av den utsläppsdatatjänst som anges i 19 § i klimatlagen. Genom datatjänsten, som förvaltas av Finlands miljöcentral, har kommunerna avgiftsfritt fått information om utvecklingen av utsläppen och kunnat ta fram utsläppsminskningsscenarier. Utsläppsdatatjänsten har utvecklats med finansiering från både miljöministeriet och EU:s LIFE-program. Utgångspunkten för propositionen är att Finlands miljöcentral fortsätter att sköta denna lagstadgade uppgift. På grund av behovet att balansera statsfinanserna beviljas dock Finlands miljöcentral inga nya resurser i budgetpropositionen för 2025 för upprätthållandet av utsläppsdatatjänsten, utan centralen bedöms kunna sköta uppgiften med befintliga resurser och genom omorganisering av uppgifterna. Resursbehovet beräknas permanent uppgå till 0,5 årsverken, motsvarande 50 000 euro. Upprätthållandet av utsläppsdatatjänsten kan anses vara en kostnadseffektiv och samhällsekonomiskt motiverad uppgift. I utsläppsberäkningssystemet anges sektorsvis varje kommuns utsläpp, som Finlands miljöcentral räknat ut färdigt. Med hjälp av verktyget med utsläppsscenarier kan kommunen på egen hand bedöma sina framtida alternativa utvecklingsvägar för minskning av utsläpp. Statistikcentralen har ännu 2023 tagit fram uppgifter om regionala utsläpp. Utsläppsberäkningen för kommuner och regioner har dock avslutats eftersom det har ansetts att Finlands miljöcentral gör motsvarande beräkningar.

Kommunerna kan i sitt klimatarbete fortfarande enligt kommunens eget behov dra nytta av miljöministeriets handbok för beredning av kommunens klimatplan ¹ från 2023.

Utskottet påpekar att kommunernas frivilliga nätverk och de verktyg som använts har främjat klimatarbetet avsevärt under de senaste åren. Enligt den konsekvensbedömning som gjorts av nätverket Mot en klimatneutral kommun (Hinku) har växthusgasutsläppen i de kommuner som anslutit sig till nätverket minskat med i genomsnitt 3,1 procent mer än i övriga kommuner i Finland. Ett av de effektivaste formerna av klimatarbete i kommunerna är kommunsektorns energieffektivitetsavtal, det vill säga avtalet mellan arbets- och näringsministeriet, Energimyndigheten och Kommunförbundet om effektivare användning av energi inom kommunsektorn. Cirka 75 procent av kommunerna, mätt enligt invånarantal, har från och med 2008 anslutit sig till dessa frivilliga energieffektivitetsavtal.

Erfarenheterna har visat att utarbetandet av klimatplaner har ökat kommunernas möjligheter att få finansiering för sina projekt både nationellt och internationellt. När den nationella finansieringen slopas kan kommunerna ansöka om EU-finansiering för klimatåtgärder, till exempel via insatsområdet ett klimatneutralt Finland, vars finansiering kommer från Europeiska regionala utvecklingsfonden. Utnyttjandet av EU-finansiering förutsätter dock kompetens i ansökningsprocesserna, och kommunerna kan genom att samarbeta sinsemellan effektivt påverka möjligheterna att få bifall på sina ansökningar.

¹ Miljöministeriets publikationer 2023:17.

Betänkande MiUB 8/2024 rd

FÖRSLAG TILL BESLUT

Miljöutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslaget i proposition RP 151/2024 rd utan ändringar.

Helsingfors 14.11.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Mikkonen gröna
medlem Pauli Aalto-Setälä saml
medlem Marko Asell sd
medlem Noora Fagerström saml
medlem Petri Huru saf
medlem Christoffer Ingo sv
medlem Vesa Kallio cent
medlem Mai Kivelä vänst
medlem Hanna Kosonen cent
medlem Johan Kvarnström sd
medlem Jorma Piisinen saf
medlem Merja Rasinkangas saf
medlem Saara-Sofia Sirén saml.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Ekroos.

Betänkande MiUB 8/2024 rd

Reservation 1

Reservation 1

Motivering

Regeringens ryckiga politik där lagar ändras efter att de varit i kraft endast ett år är giftig för ekonomin, förvaltningen, förutsägbarheten och medborgarnas engagemang för klimatpolitiken. Ett bra exempel på detta är regeringens planer på att ändra klimatlagen i fråga om kommunernas klimatplaner. Skyldigheten att utarbeta en klimatplan har varit i kraft så kort tid att det därför ännu inte finns uppföljningsuppgifter om genomförandet och konsekvenserna av planerna. Det är också därför svårt att bedöma propositionens konsekvenser.

Inkonsekvent lagstiftning har oönskade effekter på klimatarbetet och engagemanget för det. Kommunernas arbete som hänför sig till begränsningen av och anpassningen till klimatförändringen sträcker sig över regeringsperioderna. Kommunerna behöver arbetsro för sitt klimatarbete, vilket förutsätter långsiktighet och förutsägbarhet i klimatpolitiken. Kommunerna måste också kunna känna att staten är en tillförlitlig samarbetspartner som värdesätter och stöder kommunernas klimatarbete.

Kommunerna fattar inom sina egna områden beslut om betydande klimatlösningar i anslutning till planläggning, markanvändning, trafikplanering, kollektivtrafik, ägarstyrning av energibolag och offentlig upphandling. Mot denna bakgrund är det svårt att motivera att klimatlagen inte tillämpas på kommunala myndigheter. Om kommunerna i och med slopandet av klimatplanen låter bli att vidta klimatåtgärder är det viktigt att åtgärderna ersätts med andra metoder, annars försvagas möjligheterna att uppnå målen i klimatlagen. Regeringen kommer dock inte att föreslå några ytterligare eller alternativa åtgärder.

Klimatplanen är ett viktigt verktyg för kommunen att engagera olika aktörer i långsiktigt arbete för att minska utsläppen. I en del av kommunerna fortsätter klimatarbetet även om skyldigheten enligt lagen slopas. Skyldigheten enligt klimatlagen skulle uttryckligen ha hjälpt små och medelstora kommuner att arbeta mer långsiktigt för klimatet.

Många kommuner kommer frivilligt att fortsätta det planmässiga klimatarbetet, vilket är positivt och glädjande. Det är viktigt att den utsläppsdatatjänst som upprätthålls av Finlands miljöcentral stöder detta arbete och att den har tillräckliga resurser. Datatjänsten är ytterst nödvändig, eftersom alla kommuner i hela landet kan följa sina egna utsläpp med hjälp av tjänsten. Upprätthållandet av utsläppsdatatjänsten fortsätter som en lagstadgad uppgift, även om det inte anvisas något anslag på 50 000 euro för den på samma sätt som 2023.

Enligt Kommunförbundets enkätundersökning bor över 90 procent av finländarna i kommuner som har fastställt egna klimatmål. Över 80 procent av de kommunerna som svarade på enkäten har redan gjort eller håller på att göra upp en klimatplan. Även mot denna bakgrund är det svårt att förstå grunderna för att slopa skyldigheten i lagen.

Vi lever i en tid när klimatförändringen accelererar så till den grad att det finns en verklig risk för att vi kommer till en tippningspunkt, varefter vi inte har någon kontroll över förändringarna i kli-

Betänkande MiUB 8/2024 rd
Reservation 1

matet. Målen i Parisavtalet blir allt svårare att uppnå. Klimatlagstiftningen bör skärpas, inte lättas upp.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslaget.

Helsingfors 14.11.2024

Marko Asell sd
Johan Kvarnström sd
Krista Mikkonen gröna
Mai Kivelä vänst

Betänkande MiUB 8/2024 rd
Reservation 2

Reservation 2

Motivering

Klimatlagen kompletterades med en skyldighet för kommunerna att göra upp egna klimatplaner. Det gjordes dels på kommunernas egen önskan, dels för att en stor del av de beslut och de praktiska åtgärder som påverkar klimatet fattas på kommunnivå.

Skyldigheten för kommunerna att utarbeta en klimatplan och uppdatera den minst en gång under varje fullmäktigeperiod trädde i kraft i klimatlagen den 1 mars 2023. Den första klimatplanen ska utarbetas under fullmäktigeperioden 2025—2029.

Regeringen föreslår nu att kommunens skyldighet att utarbeta en klimatplan upphävs från och med den 1 januari 2025. Att slopa skyldigheten så snabbt efter att den trätt i kraft är ogenomtänkt och dåligt lagstiftningsarbete.

Kommunerna har hos miljöministeriet kunnat ansöka om understöd för utarbetandet av klimatplanen. Det årliga anslag på cirka 2,8 miljoner euro som reserverats för kommunernas klimatplaner har strukits ur statsbudgeten och planen för de offentliga finanserna.

Alla kommuner hann inte söka understöd och de hamnar nu i en ojämlik ställning när understöd inte längre beviljas.

Skyldigheten att utarbeta en klimatplan gav i synnerhet de mindre kommunerna stöd för att kunna förbinda sig till klimatarbetet, genomdriva förändringar och motivera investeringar. Skyldigheten i klimatlagen att utarbeta en klimatplan ansågs vara på en lämplig nivå och tillräckligt allmän.

När skyldigheten och finansieringen återtas minskar kommunernas motivation att utarbeta en klimatplan och därigenom minskar också det systematiska klimatarbetet.

Mindre kommuner har i fortsättningen sämre förutsättningar för klimatarbete och för att anpassa sig till klimatförändringen och kunna konkurrera exempelvis om investeringar i den gröna omställningen. I synnerhet de mindre kommunerna får oundvikligen sämre möjligheter att påverka klimatet.

Många av de projekt som främjar en grön omställning finns på landsbygden och i små kommuner. Produktion av förnybar energi i industriell skala planeras huvudsakligen i landsbygdsdominerade områden.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslaget och

Betänkande MiUB 8/2024 rd
Reservation 2

att riksdagen godkänner ett uttalande. (Reservationens förslag till uttalande)

Reservationens förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att regeringen återinför understöden till kommunerna för utarbetande av klimatplaner.

Helsingfors 14.11.2024

Vesa Kallio cent

Hanna Kosonen cent